

ตำราเขาโค

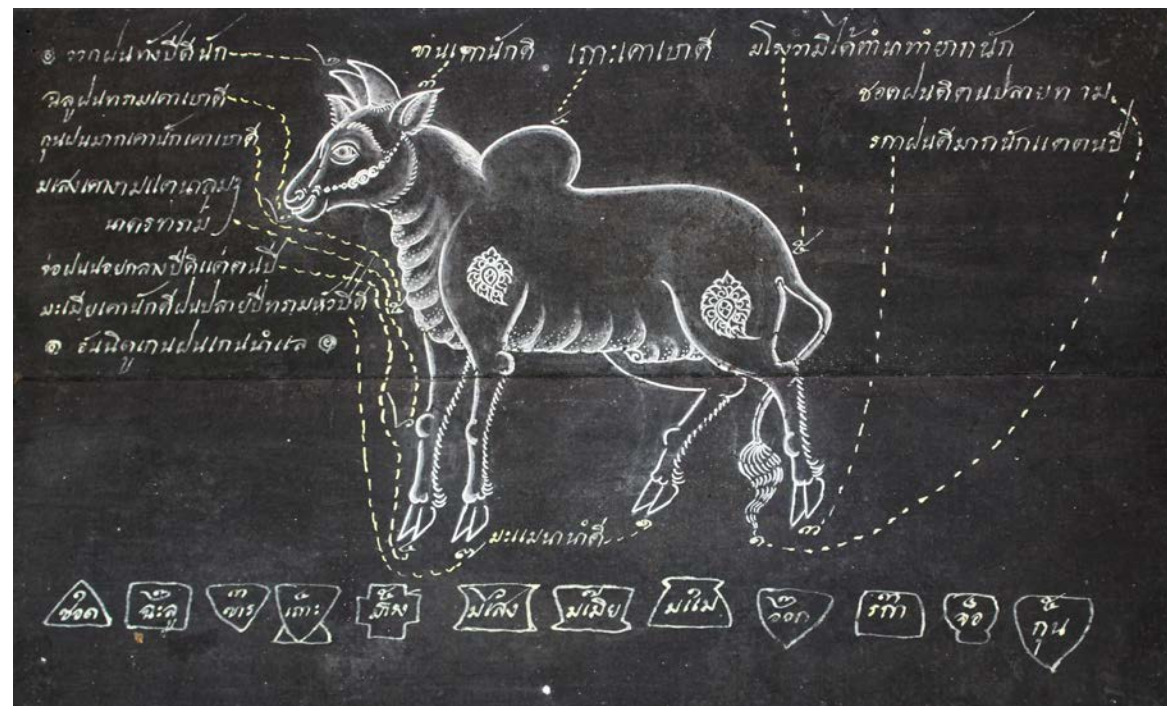
ศิวพร เฉลิมศรี

นักภาษาโบราณชำนาญการพิเศษ

เนื่องในโอกาสวันที่ยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นวันสำคัญของไทยจะเวียนมาบรรจบในอีกวาระหนึ่ง ในวันนี้จะมีพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญซึ่งพระราชพิธีนี้เป็นพระราชพิธีเก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณ เพื่อเป็นการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่เกษตรกรของชาติ ยังเป็นการระลึกถึงความสำคัญของเกษตรกร การประกอบพระราชพิธีมีการใช้พระโค ซึ่งในศาสนาพราหมณ์ หมายถึงเทวดาผู้ทำหน้าที่เป็นพาหนะของพระอิศวร เปรียบได้กับการใช้แรงงานและความเข้มแข็ง อีกทั้งยังเป็นสัตว์เลี้ยงที่พระกฤษณะและพระพลเทพดูแล เปรียบได้กับความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นในการประกอบพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญจึงต้องมีการคัดเลือกพระโคที่จะนำมาใช้ในพระราชพิธี ในปัจจุบันกรมปศุสัตว์เป็นผู้คัดเลือกพระโคที่มีลักษณะดี รูปร่างสมบูรณ์ มีความสูงไม่น้อยกว่า ๑๕๐ ซม. โคต้องสีผิวเดียวกัน ขนเป็นมัน กริยามารยาทเรียบร้อย ฝึกง่ายไม่ดุร้าย ลักษณะเขาโค้งสวยงามเท่ากัน ตาแจ่มใส หูไม่มีตำหนิ หางยาวสวยงามดี มีขวัญหน้า ขวัญทัดดอกไม้ซ้ายขวา และขวัญหลังถูกต้อง มีขาและกีบข้อเท้าแข็งแรง มองดด้านข้างลำตัวจะเป็นสี่เหลี่ยม ตามเกณฑ์พระโคแรกนาขวัญ ในสมัยโบราณการดลลักษณะของโคที่ดั้นต่างออกไป มีตำราโบราณของไทยที่ว่าด้วยลักษณะของโคที่ดีจากเอกสารโบราณประเภทหนังสือสมุดไทย ซึ่งตำราโคนี้เป็นศาสตร์แผนโบราณ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับลักษณะดีร้ายของโค รวมถึงอวัยวะที่ยังคงอยู่แม้โคจะสิ้นชีวิตไปแล้ว อวัยวะส่วนนั้น คือ เขา และเรียกตำรานี้ว่า ตำราเขาโค หรือตำราเขาพระโค บอกลักษณะดี-ร้าย พร้อมบอกคุณสมบัติประจำเขานั้นด้วย ตามตำรากล่าวไว้ว่าต้องมีตำราโคไว้ประจำบ้านเมือง เพื่อนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เป็นอิทธิพลความเชื่อที่ไทยรับมาจากคติพราหมณ์ในศาสนาฮินดู

ที่มาของตำราโคหรือตำราเขาโค ปรากฏในความนำเล่าเรื่องว่า พระฤๅษีตนหนึ่งได้เห็นพระอิศวรเจ้าทรงโคอสุภราชู เสด็จยังป่าหิมพานต์แล้วเกิดความสงสัย จึงทูลถามพระองค์ว่า ทำไมพระองค์จึงทรงโคที่เป็นสัตว์เดรัจฉาน พระองค์จึงทรงตอบและชี้แจงให้พระฤๅษีฟังว่า โคเป็นสัตว์ที่มีชาติตระกูลสงฆ์สมควรเป็นพาหนะของพระองค์ได้ และยังสามารแบ่งเป็นตระกูลต่างๆ ตามลักษณะมงคลที่ปรากฏ เมื่อพระฤๅษีได้ฟังก็เข้าใจ แล้วจึงคิดสร้างตำราขึ้นไว้เป็นหลักฐาน และแนวทางในการพิจารณาคัดเลือกโคและเขาโคมงคลต่อไปในอนาคต

เนื้อเรื่องในตำราเขาพระโคส่วนใหญ่อุปกรณด้วยสาระสำคัญ ๓ เรื่อง
๑. ลักษณะโคมงคล ๘ ชนิด ได้แก่

๑. โคอสุภราช ตัวสีดำนวลมีต่าง ๗ แห่ง คือ หน้า, ๔ ขา, อก, หาง ความเชื่อนในภาคใต้เลื่อนไปเป็นมีตีนต่าง หางดอก หนอกตากผ้า หน้า
ไปโพธิ์ จึงจะเป็นโคอสุภราช

๒. โคจงกล บางฉบับเรียกโคกระบิล มีสีแดงบริสุทธิ์ บอกคุณสมบัติน่า สำหรับกษัตริย์

๓. โศหา มีสีขาว บอกคุณสมบัติว่า สำหรับเกษตรกรเช่นกัน

๕. โคหง มัสหล็อง

๕. สีเหมือนเมฆ มีรูปทรงงาม บอกคนสมบัติว่าให้ลาภแก่เจ้าของ

๖. โคสีทองแดง

๗. มีกายาดุจเกล็ดปลาพร้อยพราย บอกคุณสมบัติว่าป้องกันอันตราย

๘. สลายนไตนด

๒. ลักษณะเขาโคมงคลและคุณสมบัติ บรรยายให้ทราบถึงสีและน้ำ หมายถึงความแวววาวของเขาโค บอกสรรพคุณของเขาโคแต่ละชนิด พร้อมทั้งราคาของเขาโคนั้นๆ ด้วย มีรายละเอียดดังนี้

 เขาสีดอกชบาแดง ปลายยอดสีเหลือง มีคุณสมบัติคือ คุ่มภัยอันตราย และส่งเสริมบารมี ราคาของเขาโคเท่ากับทองคำเท่าๆเขา

 เขาเทพสิงห์ร จะเห็นเป็นเงาภาพต่างๆ ในเขาโค มีคุณสมบัติคงกระพันชาตรี

 เขาเป็นภควัม คุณสมบัติอยู่สำตรา

 เขาสีดำนิล คุณสมบัติอยู่สำตรา

 เขาในครรรภ์ คุณสมบัติเข้าน้ำรดข้าวของจะขายดี และป้องกันใจรภัย

 เขาน้ำห้ำสี คือ ดำ ขาว เขียว เหลือง แดง พันธ์ลูกเรื่องดังไฟ คุณสมบัติสูงเหมาะแก่กษัตริย์

 เขาสีขาวเขี้ยวข่วงมัว มีคุณทั่วโลก ราคา ๑๐ ชั่งทอง

 เขาสีทองบนแก้ว ราคา ๑๐ ชั่งทอง

 เขาสีเปลือกกล้วยครั้ง สีผลมะแว้งสุก สีแดงขำด สีเหลืองขม้น สีสีสลบกัน ราคาอสงไขย

เขาสีเขียวขำ น้ำโปรทรอบปลาย เหมาะแก่กษัตริย์ ราคา ๑ ชั่งทอง

เขาสีเหลืองแกไลไปอ่อน ราคา ๑๐ ตำลึงทอง เหมาะแก่เศรษฐี

เขาสีเหลืองปนขาว เหมาะแก่สมณชีพราหมณ์ ราคา ๕๐ กหาปณะ

เขาสีขาวเขียว เหลืองสดแล่นขึ้นปลาย คุณสมบัติภิญโญยศ ราคา ๘ ตำลึงทอง

น้ำดีแต่ปลายใสขาวรอบ คุณสมบัติป้องกันไฟ และมียศใหญ่ขึ้น ราคา ๖ ตำลึงทอง

น้ำลังข้าง ต้นเขียว คุณสมบัติมีเทพประกอบหลายองค์ เอาเข้าน้ำให้หญิงท้องกิน และรดหัวจะคลอดง่าย ราคา ๕ ตำลึงทอง

เขาสีผลผักปลิงสุก คุณสมบัติเหมาะแก่ทหาร ราคา ๔ ตำลึงทอง

เขาสีผิวไม้ไผ่มีน้ำแล่นอยู่กลาง คุณสมบัติจะภิญโญยศ ราคา ๔ ตำลึง

สีดอกคำอำพัน คุณสมบัติแคล้วคลาด

สีขมื่นสด คุณสมบัติคือ จะมียศ และชอบค้าขาย

๓. วัตถุประสงค์และบูชาเขาพระโค เขาพระโคถือเป็นของมงคลที่ให้คุณแก่ผู้มีไว้ครอบครอง ตามความเชื่อมาแต่โบราณ ดังนั้นจึงต้อง
ดูแลรักษาและบูชาให้ถูกต้อง ดังนี้

 ให้ป้อนอาหารของเขาโค

 ให้น้ำและหญ้าแพรก อย่าได้ขาดทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ พร้อมทั้งอ่านมนต์กำกับตามโบราณกำหนดไว้ ซึ่งบันทึกด้วย
อักษรขอม ภาษาบาลี

 เมื่อถึงเดือนใหม่ ปีใหม่ ให้น้ำเขาพระโคออกอาบหน้า เจิมแป้งน้ำมันหอม แต่งเฉลิมบูชาด้วยข้าวตอก และดอกไม้ ๗ ดอก อธิษฐานภาวนา
คาถากยอคุณเขา เพื่อขอโชคลาภและความสวัสดิ์มงคลแก่ตนเอง

บรรณานุกรม

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. พระโคธแรกนา. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕, จาก: http://www.moac.go.th/royal_ploughing-cow.

‘โคลงลิลิตตำราเขาโค พระนิพนธ์ในกรมพระบารามประภักษ์.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรขอม-ไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นรงค์ (ดินสอ, หนวด). รัชกาลที่ ๕. เลขที่ ๕. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราเขาพระโค.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๑๑. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราเขาพระโค.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๑๓. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราเขาพระโค โดย พระวิชัยมงคล.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรขอม-ไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๖. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราเขาจิว.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรขอม-ไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นรงค์ (ดินสอ, หนวด). ม.ป.ป. เลขที่ ๕. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราโคณวิสาณ.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรขอม-ไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๕. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราดูเขาโค.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรขอม-ไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๘. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราดูเขาพระโค.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นดินสอ. ม.ป.ป. เลขที่ ๗. หมวดสัตวศาสตร์.

‘ตำราแมว.’ หอสมุดแห่งชาติ. หนังสือสมุดไทยดำ. อักษรขอม-ไทย. ภาษาบาลี-ไทย. เส้นรงค์ (ดินสอ, สันน้ำยา, หนวด). ม.ป.ป. เลขที่ ๒๓๕. หมวดสัตวศาสตร์.

พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ. ตำราโค. (เอกสารอัดสำเนา).

สัตว์หิมพานต์ ณ บริเวณรอบพระเมรุมาศ. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕, จาก: <http://www.m.pantip.com/topic/37108358?>.

สัตว์หิมพานต์ ณ พระเมรุมาศเก็บไว้ในความทรงจำสักครั้งหนึ่ง. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๕ เมษายน ๒๕๖๕, จาก: <http://www.m.pantip.com/topic/37078493>.